

Teisės mokslo tarpdiscipliniškumas empiriniu požiūriu

Dovilė Valančienė

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-1034-1074>
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros asistentė
Teisės istorijos mokslo centro narė
Socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6175
El. paštas: <dovile.valanciene@tf.vu.lt>

Straipsnyje analizuojami pagrindiniai tarpdiscipliniškumo bruožai ir atliekamas tarpdiscipliniškumo apraiškų teisės moksle empirinis tyrimas.

Pagrindiniai žodžiai: teisės mokslas, tarpdiscipliniškumas, moksliniai tyrimai.

An Empirical View of the Interdisciplinarity of Legal Science

The article examines the main characteristics of interdisciplinarity and deals with the empirical study of interdisciplinary manifestations in legal science.

Keywords: legal science, interdisciplinarity, scientific research.

Įvadas

Šių dienų pokyčių pasaulyje, besikeičiant mokslo paradigmoms, keičiasi ir teisės mokslas¹. Vis labiau teisės mokslininkai skatinami suvokti, kad svarbu sujungti mokslą ir gyvenimą, o svarbiausia moksle naudotis ne viena, bet daugeliu metodologijų². Vis daugiau atsiranda teigiančiųjų, kad pasaulis nėra mechaninė, „laikrodinė“ sistema, o šiuolaikinis mokslas remiasi indeterminizmo principu, todėl negalime

¹ Reikėtų patikslinti, kad tiek į mokslą apskritai, tiek į teisės mokslą yra žvelgiama Vakarų pasaulio kontekste.

² Taip supranta, pavyzdžiui, FELDMAN, S. M. An arrow to the heart: the love and death of postmodern legal scholarship. *Van. L. Rev.* 2001, vol. 45, p. 2351–2363; ULEN, T. S. The unexpected guest: law and economics, law and other cognate disciplines, and the future of legal scholarship. *Chicago-Kent Law Review*, 2004, no. 79, p. 403–429; PARISI, F. Multidisciplinary perspectives in legal education. *University of St. Thomas Law Journal*, 2009, no. 6, p. 347–357; DE VRIES, U. Kuhn and legal research: a reflexive paradigmatic view on legal research. *Law and method*, 2013 no. (3)1; VRANKEN, J. Exciting times for legal scholarship. *Law and method*, 2012, no. (2)2; DE VRIES, B.; FRANCO, L. The legal method reconsidered: contextual legal research from an interdisciplinary perspective – towards developing a new paradigm. Iš KARANIKAI-MURRAY, M.; WIESEME, R. (eds.) *Exploring avenues to interdisciplinary research*. Nottingham: Nottingham University Press, 2009, p. 167–179.

Received: 29/12/2018. **Accepted:** 19/06/2019

Copyright © 2019 Dovilė Valančienė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

tiksliai prognozuoti sistemos ateities, pasaulis neveikia pagal „laikrodžio“ mechanizmą, o tuo labiau nėra viskas aišku³. Įdomu ir paradoksalu tai, kad ir gamtos mokslai šiandien tampa vis labiau abejojamais mokslais, nors anksčiau mokslas pasaulio patirtis rodo šių mokslų „tikslumą“, „visagališkumą“, absoliutų pažinimą ir absoliučią tiesą. Reikėtų paminėti, kad ši patirtis mokslus suklasifikavo, „pastatė sienas“, nubrėžė aiškias ir tikslas ribas. Tačiau šių dienų mokslas pasaulyje vis labiau galima išvelgti pokyčių. Tarpdiscipliniškumas yra labai svarbus naujojo⁴ mokslas bruožas, skatinantis „atsiverti“ visus mokslus, „griauti sienas“ tarp jų, ir tai yra vis labiau pastebima mokslas pasaulyje. Skirtingų mokslų atstovai, siekdami didesnio pažinimo, supranta, kad nebeužtenka apsiriboti ir ieškoti atsakymų tik savo srityje. Reikia turėti omenyje, kad šalia tarpdiscipliniškumo sąvokos moksle galime pastebėti vartojant ir daugiadiscipliniškumo (arba kitaip – multidiscipliniškumo), ir transdiscipliniškumo sąvokas. Nors apibrėžimų yra įvairių, bet paprastai sutariama, kad „daugiadiscipliniškumas“ yra tada, kai kelios disciplinos veikia kartu, kad išspręstų kokią nors kylančią problemą, tačiau sąveika yra labai ribota. Šiuo atveju skirtingos disciplinos sutelkia savo žinias, tačiau tarp jų lieka „sienos“⁵. Taigi ir tiksliai lieka skirtingi, o tarpdisciplininių ribų klausimo net nekyla⁶. „Tarpdiscipliniškumas“ paprastai įtraukia įvairių sričių mokslininkus, kurie bendradarbiaudami kuria bendrą terminologiją, mokslinius metodus, metodikas ir teorijas, kurios yra integruotos tarpusavyje spręsti tos srities problemas. Šis apibrėžimas pabrėžia problemomis grįstą požiūrį, komandinį darbą ir disciplinų integraciją⁷. Tarpdiscipliniškumas įvardijamas įvairiai: kaip įtraukiantis, sudarytas „iš“, sujungtas „su“, susijęs „su“, apibūdinamas pagal dvi ar daugiau disciplinas (tačiau paprastai disciplinos kaip atskiros vis tiek išlieka), nors tai gali lemti ir naujų disciplinų atsiradimą⁸. Šiuo atveju tiksliai tampa bendri ir nyksta disciplininės ribos⁹. Transdiscipliniškumas – tai įvairių sričių mokslininkų žinių ir įgūdžių sujungimas ir keitimasis, siekiant padidinti sąveiką ir bendradarbiavimą¹⁰. Iš tokio santykio gali atsirasti ir paprastai atsiranda naujų

³ Taip supranta, pavyzdžiui, PRIGOGINE, I. *The end of certainty. Time, chaos, and new laws of nature*. Oxford: The Free Press, 1997.; KAUFFMAN, S. A. *Investigations*. Oxford: Oxford University Press, 2000 ; STROGATZ, S. *Sync: the emerging science of spontaneous order*. New York: Hyperion, 2003; GLEICK, J. *Chaos: making a new science*. Viking, 1987; ELSTER, J. *Explaining social behavior: more nuts and bolts for the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 1 edition, 2000; FORRESTER, J. W. *World dynamics*. Cambridge, Massachusetts: Wright Allen, 1971.

⁴ Straipsnyje klasikinis – deterministinis, mechanistinis – mokslas, kuris vystėsi nuo XVII a., vadinamas senuoju mokslu, o šiuolaikinis – sudėtingųjų (kompleksinių) dinaminųjų sistemų – mokslas, kuris pradėjo vystytis nuo XX a. pabaigos, nors užuomazgų galima rasti ir anksčiau, vadinamas naujuoju mokslu. Apie tai daugiau žr. VALANČIENĖ, D. Naujojo – sudėtingųjų dinaminųjų sistemų – mokslo įtaka teisės mokslui. *Teisė*, 2011, t. 78, p. 197–210.

⁵ GROSSMAN, D. G. *A quantitative system for the assessment of initial organizational needs in transdisciplinary research* [interaktyvus]. East Lansing, Michigan: Michigan State University, 1979 [žiūrėta 2018-09-10]. Prieiga per internetą: <<http://gossman.org/daveg/thchapt1.htm>>.

⁶ CHOI, B. C. K.; PAK, A. W. P. Multidisciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity in health research, services, education and policy: definitions, objectives, and evidence of effectiveness. *Clin Invest Med*, 2006, Vol. 29 (6), p. 351–364.

⁷ ROY, E. D. et al. BioScience. *Academic Journal The Elusive Pursuit of Interdisciplinarity at the Human-Environment Interface* [interaktyvus]. 2013, Vol. 63, Issue 9, p. 745–753 [žiūrėta 2018-10-10]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=79c29186-8947-4856-b513-5b1052099023%40sessionmgr198&vid=1&hid=118&bdatt=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=90206957>>.

⁸ *The Shorter Oxford English Dictionary*. Volumes 1, 2. London: Oxford University Press, 1944; *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford: Oxford University Press, 1974; *The Random House College Dictionary*. New York: Random House, Inc, 1975; *Funk & Wagnalls Standard College Dictionary*. Canadian Edition. Toronto: FitzHenry & Whiteside Limited, 1978.

⁹ CHOI, B. C. K.; PAK, A. W. P. Multidisciplinarity <...>.

¹⁰ CUMMING, T.; WONG, S. Academic journal professionals don't play: challenges for early childhood educators working in a transdisciplinary early intervention team. *Australasian Journal of Early Childhood* [interaktyvus]. 2012, Vol. 37, Issue 1, p. 127–135 [žiūrėta 2018-11-11]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e2ae623d-b397-4316-ab0e-4f1f701337e3%40sessionmgr111&vid=1&hid=118>>.

disciplinų. Tai specifinė tarpdiscipliniškumo forma, kai integruojamos žinios iš skirtingų disciplinų¹¹, o už disciplinų „sienų“ susiformuoja visiškai naujos perspektyvos¹². Šiuo atveju yra bendri tikslai ir išeinama „už“ disciplininių ribų¹³. Siekiami panagrinėti šiuolaikinio teisės mokslo ir kitų mokslų bendradarbiavimo reiškinių, įvardijome tai teisės mokslo ir kitų mokslų tarpdiscipliniškumu, pasirinkdami šią „tarpinę“ sąvoką, kuri šiuolaikiniame moksle yra labiausiai aptinkama, siekiant parodyti skirtingų mokslų įvairius bendradarbiavimo ryšius, iš kurių kartais „gimsta“ ir naujos disciplinos. Kaip įvardija B. C. K. Choi ir A. W. P. Pak¹⁴, būtent tarpdiscipliniškumo sąvoka atspindi darbą „tarp“ kelių disciplinų, o–daugiadiscipliniškumo sąvoka atspindi darbą „su“ keliomis disciplinomis, o „transdiscipliniškumas“ – darbą „per“, „ar“, „už“ kelių disciplinų.

Šiame pokyčių etape yra svarbu panagrinėti, surasti faktų, kaip reiškiasi tarpdiscipliniškumas teisės moksle. Nors yra skirtingų nuomonių dėl teisės mokslo ir kitų mokslų santykio, pavyzdžiui, yra autorių, teigiančių, kad pati teisė yra savaime multidisciplininė ir ji niekada nebuvo ir nėra autonomiška disciplina¹⁵, arba teigiančių visiškai atvirkščiai, kad teisė tradiciškai suvokiama kaip monodisciplininė¹⁶, bet kokių atveju, kad ir kiek kiltų diskusijų, abejonių, bendradarbiavimas su kitais mokslais yra sunkiai išvengiamas šiuolaikiniame besikeičiančiame pasaulyje.

Šio tyrimo objektas: *tarpdisciplininio bendradarbiavimo empirinės apraiškos teisės moksle.*

Šio straipsnio tikslas: iširti, su kokiais mokslais teisės mokslas turi daugiausiai tarpdisciplininių bendradarbiavimo apraiškų.

Uždaviniai: 1) apibūdinti tarpdiscipliniškumo apskritai bendriausius bruožus; 2) pristatyti tarpdiscipliniškumo aktualius bruožus teisės moksle; 3) empiriškai iširti tarpdiscipliniškumo sąvoką ir „teisė ir...“ (teisės ir kitų mokslų) reikšinių mokslo straipsniuose, tarpdisciplinines tyrimų kryptis geriausių pasaulio universitetų teisės fakultetuose/mokyklose ir tarpdiscipliniškumo apraiškas dažniausiai cituojamuose teisės mokslo straipsniuose.

Metodai: konceptuali, sisteminė mokslinės literatūros analizė, lyginimas, apibendrinimas; empirinis kiekybinis ir kokybinis mokslo straipsnių tyrimas, kuris susideda iš kelių dalių: 1) kiekybinis tyrimas, siekiant išsiaiškinti, kiek mokslo straipsnių yra vienoje iš reprezentatyviausių mokslo straipsnių duomenų bazių *Clarivate Analytics Web of Science*¹⁷, kuriuose vartojama sąvoka „tarpdiscipliniškumas“ (angl. „*interdisciplinarity*“), po to išskirta po penkias mokslo kryptis, kuriose labiausiai yra vartojama ši, ir palyginta, kiek ši sąvoka yra vartojama teisės mokslo straipsniuose. Buvo pasirinktas mokslinių straipsnių publikavimo laikotarpis nuo 1990 m., nes būtent nuo šių metų yra prieinami moksliniai straipsniai skaitmeninėje erdvėje, tai asocijuojasi su „skaitmeninės“ eros pradžia. Išskirti trys periodai, siekiant pastebėti pokyčius pagal dešimtmečius: 1990–2000 m.,

¹¹ *Vrije University Amsterdam* [interaktyvus. Žiūrėta 2018-09-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.bio.vu.nl/vakgroepen/bens/html/transdisciplinair.html>>.

¹² *Holistic Education Network. Transdisciplinary inquiry incorporating holistic principles* [interaktyvus. Žiūrėta 2018-09-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.hent.org/transdisciplinary.htm>>.

¹³ CHOI, B. C. K.; PAK, A. W. P. Multidisciplinarity <...>.

¹⁴ Reikėtų paminėti, kad šių autorių straipsnis (CHOI, B. C. K.; PAK, A. W. P. Multidisciplinarity <...>) *Clarivate Analytics Web of Science* duomenų bazėje yra trečiojoje vietoje pagal citavimo dažnumą, įvedus sąvoką „tarpdiscipliniškumas“ (angl. *interdisciplinarity*). Jis mokslo bendruomenės pacituotas 308 kartus.

¹⁵ SULLIVAN, K. M. Foreword: interdisciplinarity. *Michigan Law Review*, 2002, vol. 100, no. 6, p. 1217–1226.

¹⁶ KOTHARI, C. R. *Research methodology: methods and techniques*. New Age International, 2004.

¹⁷ Pasirinktas 1990–2018 (gruodžio mėn.) laikotarpis. *Clarivate Analytics Web of Science*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-16]. Prieiga per internetą: <http://apps.webofknowledge.com/WOS_GeneralSearch_input.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&SID=C5TMXQHfYufEDHAustO5&preferencesSaved=>.

2001–2010 m. ir paskutinįjį aštuonerių metų laikotarpį 2011–2018 m.; 2) kiekybinis tyrimas, siekiant išsiaiškinti, su kokiais mokslais teisės mokslas labiausiai bendradarbiauja. Kaip atskaitos taškas, siekiant nustatyti kitų mokslų tarpdisciplininį bendradarbiavimą su teisės mokslu, buvo pasirinkta *Clarivate Analytics Web of Science* duomenų bazės pateikta mokslo tyrimų sričių skirstymo sistema¹⁸: menai ir humanitariniai mokslai, gyvybės ir biomedicinos mokslai, fiziniai mokslai, socialiniai ir technologijos mokslai. Iš kiekvienos mokslo srities pasirinkta po penkis artimiausias mokslų kryptis¹⁹ ir Lietuvos sričių ir krypčių klasifikatoriuje nurodytas kryptis²⁰. Iš menų ir humanitarinių mokslų srities buvo pasirinkta: filosofija (angl. *philosophy*), religija (angl. *religion*), menai (angl. *art*), literatūra (angl. *literature*) ir istorija (angl. *history*). Iš gyvybės ir biomedicinos mokslų srities: biologija (angl. *biology*), biofizika (angl. *biophysics*), ekologija (angl. *ecology*), medicina (angl. *medicine*) ir farmacija (angl. *pharmacy*). Iš fizinių mokslų srities: matematika (angl. *mathematics*), fizika (angl. *physics*), chemija (angl. *chemistry*), geologija (angl. *geology*) ir astronomija (angl. *astronomy*). Iš socialinių mokslų srities: ekonomika (angl. *economics*), psichologija (angl. *psychology*), sociologija (angl. *sociology*), edukologija (angl. *education*), politika (angl. *politics*). Iš technologijos mokslų: informatika (angl. *computer science*), inžinerija (angl. *engineering*), mechanika (angl. *mechanics*), transporto inžinerija (angl. *transportation*), energetika (angl. *energy*). Taigi, pasirinkus mokslo kryptis, ieškota, kiek mokslo straipsnių yra šioje duomenų bazėje, kuriuose vartojamos sąvokos²¹: „teisė ir filosofija“, „teisė ir religija“, „teisė ir menai“, „teisė ir literatūra“, „teisė ir istorija“, „teisė ir biologija“, „teisė ir biofizika“, „teisė ir ekologija“, „teisė ir medicina“, „teisė ir farmacija“, „teisė ir matematika“, „teisė ir fizika“, „teisė ir chemija“, „teisė ir geologija“, „teisė ir astronomija“, „teisė ir ekonomika“, „teisė ir psichologija“, „teisė ir sociologija“, „teisė ir edukologija“, „teisė ir politika“, „teisė ir informatika“, „teisė ir inžinerija“, „teisė ir mechanika“, „teisė ir transporto inžinerija“, „teisė ir energetika“; 3) kokybinis tyrimas²², siekiant išsiaiškinti teisės mokslo tarpdiscipliniškumo apraiškas iš „skirtingų kampų“, buvo pasirinkta vienas iš reprezentatyviausių pasaulio universitetų reitingų sistemų *QS World University Rankings*. Pagal teisės mokslo sritį buvo išanalizuoti 2018 metais geriausių pasaulyje universitetų teisės fakultetų/mokyklų internetiniai puslapiai, nustatytos tarpdisciplininių tyrimų kryptys (kokie skirtingi mokslai yra nurodomi); 4) kokybinis tyrimas, siekiant išsiaiškinti, ar dažniausiai cituojamuose teisės mokslo straipsniuose, esančiuose *Clarivate Analytics Web of Science* duomenų bazėje, galima pastebėti tarpdiscipliniškumo apraiškų su kitais mokslais (kokie kiti mokslai yra minimi) įvairiais periodais: 1990–2000 m., 2001–2010 m. ir 2011–2018 m. Duomenims apdoroti naudotas aprašomosios matematinės analizės metodas.

¹⁸ *Web of Science Core Collection Help. Research Areas (Categories / Classification)*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-16]. Prieiga per internetą: <https://images.webofknowledge.com/WOK48B3/help/WOS/hp_research_areas_easca.html>.

¹⁹ Atkreipiame dėmesį, kad kiekvienu atveju pasirenkamas panašiausias mokslo krypties atitikmuo į Lietuvos klasifikatoriuje numatytą kryptį, pavyzdžiui, filologija ir literatūra nėra sinonimai, tačiau *Clarivate Analytics Web of Science* klasifikatoriuje neradome filologijos, todėl pasirenkame literatūrą.

²⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. spalio 16 d. įsakymas Nr. V-1457 „Dėl mokslo krypčių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012-10-23, Nr. 123-6225.

²¹ Sąvokų buvo ieškoma anglų kalba, pavyzdžiui, „*law and philosophy*“, „*law and mathematics*“ ir pan.

²² Šis autorės atliktas geriausių universitetų teisės fakultetų/mokyklų tyrimas buvo pristatytas: VALANČIENĖ, D. Teisės mokslas ir kiti mokslai: šiuolaikiniai tarpdiscipliniškumo atspindžiai. *Future of Science from the juridical prospects*. Collection of academic works. Materials of the IX International young scholars' juridical conference (Kyiv, December 5, 2018) for 100 years of the National Academy of Sciences of Ukraine, p. 33–39.

Nors užsienyje²³ teisės mokslo tarpdiscipliniškumas yra labiau tirtas nei Lietuvoje²⁴, tačiau labiausiai atliktuose tyrimuose tiek Lietuvoje, tiek užsienyje yra akcentuojamas teisės mokslo tarpdiscipliniškumo poreikis ir nėra pateikiama konkrečių empirinių faktų apie tarpdiscipliniškumo apraiškas, o tuo labiau viso teisės mokslo pasauliniame kontekste. Kalbant apie Lietuvą – akademinėje elektroninėje bibliotekoje (eLABa)²⁵ per pastaruosius dvidešimt metų galima rasti 27 mokslo straipsnius tarpdiscipliniškumo tema, tačiau konkrečių empirinių faktų, susijusių su teisės mokslu, nepavyko rasti²⁶. Šiame straipsnyje pateikiama konkrečių empirinių faktų apie teisės mokslo tarpdiscipliniškumo apraiškas su kitais mokslais visame teisės mokslo pasauliniame kontekste (tiriant mokslo straipsnius ir geriausių pasaulyje universitetų teisės fakultetų/teisės mokyklų vykdomų tyrimų kontekstą).

1. Pagrindiniai tarpdiscipliniškumo bruožai

Mokslas yra sudėtingas (kompleksinis) fenomenas. Šiuolaikiniame pasaulyje jis vis labiau tampa pliuralistinis, integralus, o mums reikia keisti požiūrį, kad kiekvienas mokslas yra uždaras ir atsiskyręs nuo kitų²⁷. Šiandien tarp mokslų vis labiau „griaunamos“ sienos ir jie pradeda vis labiau „kalbėtis“. Naujojo mokslo paradigma išreiškia integralumo svarbą, itin svarbi tampa tarpdiscipliniškumo sąvoka. Derėtų prisiminti, kad senasis, modernusis mokslas atskyrė mokslus, ypač gamtos ir socialinius mokslus. Tačiau, kaip pažymi E. Morin, skirtumas tarp gamtos ir socialinių mokslų yra tirpdomas²⁸. Kyla bendra tendencija integruoti įvairias mokslo šakas, aiškinti kompleksinius reiškinius, siekti mokslo vienybės remiantis šiais principais: visuma yra daugiau nei jos elementų suma; visi elementai veikia vienas kitą; yra grįžtamasis ryšys, kuris leidžia sistemą reguliuoti; esminių principų visuma, tinkama visoms sistemoms, neatsižvelgiant į jų elementų kilmę ir ryšį²⁹.

Tarpdiscipliniškumo sąvoką galima suprasti paprasčiausiai taip: apimanti dvi ar daugiau disciplinų³⁰. Tarpdiscipliniškumas yra tada, kai moksliniai tyrimai įtraukia įvairių sričių mokslininkus, kurie bendradarbiaudami kuria bendrą terminologiją, mokslinius metodus, metodikas ir teorijas, kurios yra

²³ Pavyzdžiui, DE VRIES, B.; FRANCOT, L. The legal method reconsidered <...>; DE VRIES, U. Kuhn and legal research <...>; FELDMAN, S. M. Can law be a source of insight for other academic disciplines? *Washington University Jurisprudence Review*, 2016, no. 8(2); PARISI, F. Multidisciplinary perspectives in legal education. *University of St. Thomas Law Journal*, 2009, no. 6, p. 347–357; PRIAULX, N.; WEINEL, M. Behaviour on a beer mat: law, interdisciplinarity & expertise. *Journal of Law, Technology and Policy*, Forthcoming, 2014, no. 2; SCHRAMA, W. How to carry out interdisciplinary legal research. Some experiences with an interdisciplinary research method. *Utrecht Law Review*, 2011, no. 7(1); SULLIVAN, K. M. Foreword <...>; ULEN, T. S. The unexpected guest <...>; VIBHUTE, K.; AYNALÉ, F. Legal research methods [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2018-11-13]. Prieiga per internetą: <<http://chilot.files.wordpress.com/2011/06/legal-research-methods.pdf>>; VRANKEN, J. Exciting times <...>.

²⁴ Pavyzdžiui, BEINORAVIČIUS, D. Tarpdisciplininiai teisės pažinimo aspektai. *Logos*, 2001, t. 68; VALANČIENĖ, D. Šiuolaikinės teisės mokslo būklės suvokimo paieška ir žvilgsnis į galimas ateities perspektyvas. *Teisės apžvalga*, 2013, nr. 1(10); VALANČIENĖ, D. Is dialogue between the neuroscience and social sciences inevitable: reflections on the scientific articles. *Transformations in Business & Economics*, 2016, 15, 1(37), p. 34–54; VALANČIENĖ, D. Naujojo – sudėtingųjų dinaminių sistemų <...>; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. Teisės mokslo tyrimų poreikis ir perspektyvos Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2013, nr. 4 (82).

²⁵ Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka (eLABa). [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.elaba.lt/elaba-portal/>>.

²⁶ QS World University Rankings. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-15]. Prieiga per internetą: <<https://www.topuniversities.com/subject-rankings/2018>>.

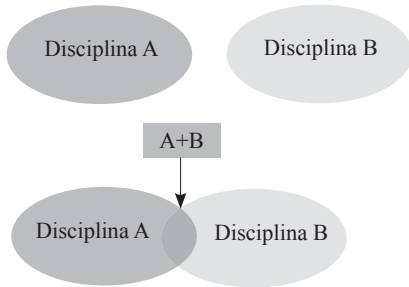
²⁷ ROY, E. D.; et al. BioScience <...>; KELLERT, S. H.; LONGINO, H. E.; WATERS, C. K. Introduction the pluralist stance. Iš KELLERT, S. H.; LONGINO, H. E.; WATERS, C. K. (Eds.) *Scientific pluralism*. Minnesota studies in the philosophy of science, Volume XIX, 2006.

²⁸ MORIN, E. *Method: toward a study of humankind*. New York: Peter Lang, 1992.

²⁹ VAICEKAUSKIENĖ, V. Sistemų teorijos integravimas į socialinio darbo veiklą. *Logos*, 2009, nr. 58, p. 181–188.

³⁰ *Interdisciplinarity*. Marrian Webster Online Dictionary. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-11-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.webster.com/dictionary/paradigm>>.

integuotos spręsti tos srities problemas. Šiuo apibrėžimu pabrėžiamas problemomis grįstas požiūris, komandinis darbas ir disciplinų integracija³¹. Tarpdiscipliniškumas įvardijamas įvairiai: kaip įtraukiantis, sudarytas „iš“, sujungtas „su“, susijęs „su“, apibūdinamas pagal dvi ar daugiau disciplinas (tačiau disciplinos kaip atskiros vis tiek išlieka)³². Reikia turėti omenyje, kad tarpdisciplininės pastangos gali lemti ir naujų disciplinų atsiradimą (1 pav.).

1 pav. Tarpdiscipliniškumo pavaizdavimas (viršuje – atskiros disciplinos, apačioje – tarpdisciplininis ryšys, kurio metu gali atsirasti nauja disciplina „a+b“).

2. Teisės mokslo tarpdiscipliniškumas: ar teisė gali būti viena „lyg negyvenamoje saloje“?

Teisė nėra ir negali būti viena „lyg negyvenamoje saloje“³³. Pritariant šiai nuomonei, būtų galima pabrėžti, kad teisės mokslas vis labiau skatinimas būti integralus su kitais mokslais.

Jau apie 1970–1980 metus „teisės ir...“ judėjimai tapo labai madingi Vakarų teisinėje akademinėje bendruomenėje³⁴. Galima pasakyti, kad ir anksčiau buvo galima rasti teisės mokslo tarpdiscipliniškumo su kitais mokslais skatinimą, pavyzdžiui, A. Merkel, K. Bergbohm, E. Bierling ir R. Stammler siekė, kad teisė būtų panaši į „teisinę fiziką“³⁵. XIX a. teisinio pozityvizmo tikslas buvo sukurti teisės teoriją, prilygstančią formalijų – gamtos mokslų teorijoms, tačiau tuo pačiu buvo siekiama „išvalyti“ teisę nuo jai artimų mokslų (pirmiausiai filosofijos) įtakos. Taigi teisės mokslas turėjo būti pirmiausia išvalytas nuo vertybių. Gamtos mokslai teisės mokslui tapo labai patraukliu pavyzdžiu, nes jie siūlė patikimus metodus ir pretendavo į absoliučią tiesą, tačiau šiandien apskritai keičiasi paties mokslo suvokimas, mokslas sugrįžta prie žmogiškųjų vertybių, supranta, kad galimos ir klaidos. Šiandien kalbama apie mokslo integralumą – gebėjimą integruoti protą, faktus bei socialinį ir kultūrinį kontekstą. Todėl šiuolaikinis tarpdisciplininis požiūris yra kitokio „atspalvio“ nei buvo anksčiau, suprantant, kad pats mokslas dabar suvokiamas kitaip. Taigi, kalbant apie tarpdiscipliniškumą šių dienų vrtinimu, reikia žvelgti ir į mokslą plačiau, „kitomis akimis“, kai mokslai atsiveria, naudoja įvairias metodologijas, jungiasi į bendrus tyrimus, susitelkia. S. M. Feldman³⁶ teigia, kad paprastai teisės mokslas suprantamas kaip „besiskolinantis“ ir neturintis „tiekėjo“ statuso. Jis dažnai „skolinasi“ iš filosofijos, ekonomikos, sociologijos ar politikos. Reikia keisti požiūrį ir pakeisti „vienpusį gatvės eismą“ į „dviųpusį“, reikia

³¹ ROY, E. D. *et al.* BioScience <...>.

³² *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* <...>; *The Random House College Dictionary* <...>; *Funk & Wagnalls Standard College Dictionary* <...>.

³³ VIBHUTE, K.; AYNALÉ, F. *Legal research methods* <...>.

³⁴ ULEN, T. S. The unexpected guest <...>.

³⁵ ROHL, K. F. *Allgemeine Rechtslehre*. Köln, Berlin, Bonn, München: Heymann, 1995, p. 85. Cituota iš LAS-TAUSKIENĖ, G. Bendras mokslas apie teisę ir jo perspektyvos. *Teisė*, 2004, t. 51, p. 37–46.

³⁶ FELDMAN, S. M. Can law be a source <...>.

judėjimo abiem kryptimis, tiek imti iš kitų, tiek ir suteikti ką nors naujo ir kitiems mokslams. Žinoma – imti ir iš ne visai įprastų mokslų, pavyzdžiui, biomedicinos mokslų ar net menų. Teisės mokslas gali suteikti įvairiausių naujų idėjų ir temų ir kitiems mokslams, tik reikia pradėti bendradarbiauti.

Teisės mokslo literatūroje apie teisės mokslo tarpdiscipliniškumą galima rasti įvairiausių nuomonių, pavyzdžiui, yra mokslininkų, teigiančių, kad pradžioje buvo teisė, paskui atsirado „teisė ir...“, pavyzdžiui, teisė ir visuomenė, teisė ir ekonomika, teisė ir istorija, teisė ir literatūra, teisė ir filosofija, teisė ir finansai, statistika, žaidimų teorija, psichologija, antropologija, lingvistika ir kiti. Teigiama, kad pati teisė yra savaime multidisciplininė, ji niekada nebuvo ir nėra autonominė disciplina³⁷. Kaip pažymi J. Braithwaite, pačiuose geriausiuose teisės mokslo darbuose galime rasti nuostabių antropologijos, istorijos, politikos, filosofijos ir kitų mokslų išvalgų³⁸. Kita vertus, yra ir teigiančiųjų, kad trūksta teisės ir kitų mokslų bendradarbiavimo, todėl pateikiama rekomendacijų, pavyzdžiui, steigti tarpdisciplininius centrus teisės tyrimams³⁹, arba kad tradiciškai teisė suvokiama kaip monodisciplininė⁴⁰. Nors nuomonių yra įvairių, tačiau šiulaukinio mokslo kontekste būtų sunku įsivaizduoti vieną „užsidariusį“ mokslą.

W. Schrama⁴¹ teigia, kad yra didelis iššūkis „pastatyti tiltus“ tarp teisės ir kitų mokslų. Svarbu „atverti duris“ naujoms metodologijoms ir naujam pažinimui. Kartais labai svarbu suteikti kitą kontekstą teisinėms problemoms arba teisės mokslo požiūrį kitam kontekstui. Taigi teisės mokslo ir kitų mokslų tarpdiscipliniškumas yra svarbus tiek pačiam teisės mokslui, tiek kitiems mokslams. Tokias mintis patvirtina ir B. De Vries ir L. Francot⁴², jų teigimu, integralūs ir tarpdisciplininiai tyrimai turi daug pranašumų, o teisės mokslo srityje tie pranašumai labiausiai susiję su tuo, kad atkeliaujančios žinios iš kitų mokslų gali sustiprinti teisės problemų sprendimo potencialą. T. S. Ulen skatina kuo įvairesnius mokslo metodus pritaikyti teisės mokslė⁴³. Reikėtų pabrėžti, kad nereikia atmesti teisės mokslo savitumo ar netgi vadinamųjų dogminių tyrimų, tačiau juos galima praturtinti ir taip mažais žingsneliais artėti arčiau tiesos ir pažinimo. Kaip pažymi J. Vranken⁴⁴, teisės mokslas kaip niekada vis labiau susiduria su inovacijomis, skirtingais pažinimo būdais. Kiekvienas naujas žvilgsnis teisės mokslė prisideda prie jo tobulėjimo, o tai daro įtaką ir teisės praktikai.

Būtų galima pateikti vieną iš populiariausių ir sparčiai augančių šių dienų teisės ir kitų mokslų tarpdiscipliniškumo pavyzdžių – teisė ir neuromokslas. N. Prialx ir M. Weinel⁴⁵ supratimu, vis labiau tampa aktualu pažinti elgseną, o teisė neišvengiamai susijusi su elgsena, mokslo pasaulyje kyla vadinamasis elgsenos pažinimo bumai. Būtent neuroteisė ir yra susijusi su tuo. Neuroteisė – kelių disciplinų susijungimas, tarpdisciplininis mokslas, kuris pastaraisiais metais įgyja vis didesnę pripažinimą (pavyzdžiui, O. R. Goodenough ir M. Tucker⁴⁶; J. D. Aronson⁴⁷; F. X. Shen⁴⁸; O. D. Jones;

³⁷ SULLIVAN, K. M. Foreword <...>.

³⁸ BRAITHWAITE, J. In praise of tents: regulatory studies and transformative social science. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 2014, vol. 10, p. 1–17.

³⁹ GENN, D. H.; PARTINGTON, M.; WHEELER, S. *Law in the real world: improving our understanding of how law works* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2018-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.ucl.ac.uk/laws/socio-legal/empirical/docs/inquiry_report.pdf>.

⁴⁰ KOTHARI, C. R. *Research methodology* <...>.

⁴¹ SCHRAMA, W. How to carry out <...>.

⁴² DE VRIES, B.; FRANCO, L. The legal method reconsidered <...>.

⁴³ ULEN, T. S. The unexpected guest <...>.

⁴⁴ VRANKEN, J. Exciting times <...>.

⁴⁵ PRIAULX, N.; WEINEL, M. Behaviour on a beer mat <...>.

⁴⁶ GOODENOUGH, O. R.; TUCKER, M. Law and Cognitive Neuroscience. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 2010, no. 6, p. 61–92.

⁴⁷ ARONSON, J. D. The law's use of brain evidence. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 2010, vol. 6, p. 93–108.

⁴⁸ SHEN, F. X. Law and neuroscience. *Arizona State Law Journal*, 2017, vol. 1043, p. 1043–1086.

J. D. Schall ir F. X. Shen⁴⁹). T. M. Spranger⁵⁰ išskiria platų spektrą tyrimų ir metodų iš įvairiausių sričių: biologijos, medicinos, chemijos, fizikos, psichologijos, matematikos, informatikos, inžinerijos, filosofijos ir galiausiai, bet tikrai nepaskutinės – teisės, su kuriomis yra susijęs neuromoksas. Neuromokslo metodai šiandien leidžia vis labiau siekti įvairiausių procesų, kurie yra ypač svarbūs ir teisei, tikslesnio pažinimo, pavyzdžiui, tiriant atmintį ir tiesos sakymą; įrodymų problematiką; laisvos valios, atsakomybės, moralinių sprendimų ir bausmės problematiką; nepilnamečių pažeidėjų problematiką; įvairiausių polinkių klausimus; psichinę sveikatą; įtakas; emocijas ir sprendimų priėmimo procesus. Tikima, kad teisės mokslas neišvengiamai vis labiau susidurs su dideliais pokyčiais⁵¹.

3. Su kokiais mokslais bendradarbiauja teisės mokslas?

3.1. Sąvokos „tarpdiscipliniškumas“ empirinis tyrimas

Atliekant empirinį kiekybinį mokslo straipsnių tyrimą, buvo rasta 2 800 mokslo straipsnių, kuriuose vartojama sąvoka „tarpdiscipliniškumas“ (angl. „*interdisciplinarity*“). 1990–2000 m. rasta 172 straipsniai, 2001–2010 m. – 624 straipsniai, o 2011–2018 m. – 2 024 straipsniai. Taigi galima pastebėti didelį sąvokos „tarpdiscipliniškumas“ vartojimo šuolį. Tikėtina, kad šios sąvokos vartojimas susijęs su tarpdiscipliniškumo apskritai moksle skatinimu, keičiantis mokslo paradigmai, atsiveriant „sienoms“ tarp skirtingų mokslų. Kalbant apie konkrečias mokslų kryptis, 1990–2000 m. labiausiai tarpdiscipliniškumo sąvoka vartota šiose mokslo kryptyse: informacijos mokslai (31 straipsnis), literatūra (15 straipsnių), socialiniai mokslai (tarpdisciplininė kryptis)⁵² (13 straipsnių), psichologija (12 straipsnių), informatika (11 straipsnių). 2001–2010 m.: informacijos mokslai (79 straipsniai), edukologija (44 straipsniai), geografija (40 straipsnių), socialiniai mokslai (tarpdisciplininė kryptis) (36 straipsniai), informatika (30 straipsnių). 2011–2018 m.: edukologija (264 straipsniai), informacijos mokslai (200 straipsnių), aplinkotyra (106 straipsniai), socialiniai mokslai (tarpdisciplininė kryptis) (100 straipsnių), aplinkos studijos (98 straipsniai).

Kalbant apie teisės mokslą, 1990–2018 m. rastas 31 mokslo straipsnis, kuriame vartojama sąvoka „tarpdiscipliniškumas“ (angl. „*interdisciplinarity*“). 1990–2000 m. – 1 straipsnis, 2001–2010 m. – 4 straipsniai, o 2011–2018 m. – 26 straipsniai. Taigi akivaizdu, kad teisės mokslo straipsniuose vis labiau pradeda kalbėti apie tarpdiscipliniškumą, ir tai rodo būtent paskutinieji aštuoneri metai.

3.2. „Teisė ir...“ empirinis tyrimas

Empirinio kiekybinio mokslinių straipsnių tyrimo rezultatai rodo (1 lentelė), kad visais laikotarpiais nuo 1990 metų daugiausia randama mokslo straipsnių su sąvokomis „teisė ir ekonomika“ (per pastaruosius aštuonerius metus – netgi 566 straipsniai), „teisė ir politika“ (per tuos pačius metus – 207 straipsniai), „teisė ir literatūra“ (per pastaruosius aštuonerius metus – 101 straipsnis). Teisės mokslas, kaip rodo

⁴⁹ JONES, O. D.; SCHALL, J. D.; SHEN, F. X. *Law and neuroscience*. Aspen Publishers, 2014.

⁵⁰ SPRANGER, T. M. *International neurolaw: a comparative analysis*. Springer, 2012.

⁵¹ VALANČIENĖ, D. Neuroteisė: keletas fundamentalių išvalgų apie teisinių sprendimų priėmimą. *Teisė*, 2017, t. 104, p. 144–158.

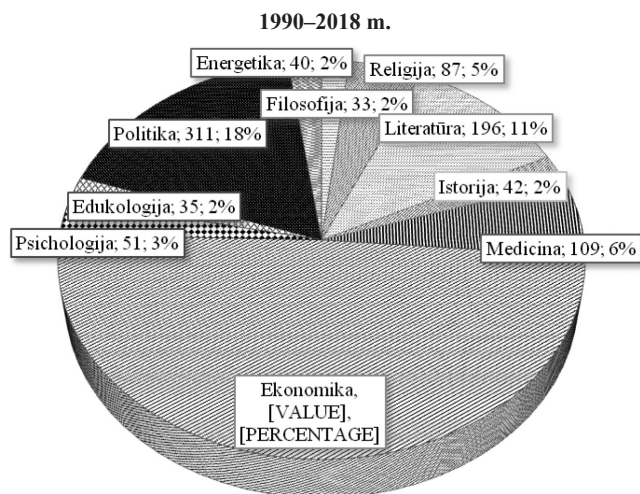
⁵² *Clarivate Analytics Web of Science* duomenų bazė išskiria socialinius mokslus (tarpdisciplininė kryptis) (angl. *social science interdisciplinary*) kaip atskirą kryptį. Tai gan populiarus ir studijų programa JAV universitetuose, kuri sujungia, pavyzdžiui, ekonomiką, sociologiją, politiką ir pan.

mokslo straipsnių tyrimas, vis labiau randa sąlyčio taškų su religija, medicina, psichologija, istorija, edukologija ar net energetika.

1 lentelė. Teisės ir kitų mokslų tarpdiscipliniškumą atspindinčių sąvokų vartojimo mokslo straipsniuose tyrimo rezultatai.

	Mokslo straipsnių skaičius		
	1990–2000 m.	2000–2010 m.	2011–2018 m.
„Teisė ir filosofija“	6	9	18
„Teisė ir religija“	7	16	64
„Teisė ir menai“	2	1	11
„Teisė ir literatūra“	23	72	101
„Teisė ir istorija“	3	14	25
„Teisė ir biologija“	0	1	3
„Teisė ir biofizika“	0	0	0
„Teisė ir ekologija“	1	0	4
„Teisė ir medicina“	21	35	53
„Teisė ir farmacija“	1	2	0
„Teisė ir matematika“	0	0	2
„Teisė ir fizika“	1	0	1
„Teisė ir chemija“	1	1	0
„Teisė ir geologija“	0	0	0
„Teisė ir astronomija“	0	0	0
„Teisė ir ekonomika“	117	190	566
„Teisė ir psichologija“	15	7	29
„Teisė ir sociologija“	1	5	8
„Teisė ir edukologija“	2	12	21
„Teisė ir politika“	26	78	207
„Teisė ir informatika“	0	0	4
„Teisė ir inžinerija“	4	1	6
„Teisė ir mechanika“	0	0	0
„Teisė ir transporto inžinerija“	0	0	1
„Teisė ir energetika“	5	10	25

1990–2018 m. būtų galima išskirti 10 mokslo krypčių, su kuriomis teisės mokslas labiausiai turi sąlyčio taškų per mokslo straipsnius (pavyzdžiui, *Clarivate Analytics Web of Science* mokslo duomenų bazėje daugiausiai buvo rasta straipsnių su sąvoka „teisė ir ekonomika“ – 873 mokslo straipsniai. Kaip galima pastebėti, teisės mokslas turi tarpdisciplininių sąlyčio taškų ne tik socialinių mokslų kontekste, bet ir, pavyzdžiui, su humanitariniais ar biomedicinos srities mokslais (2 pav.).

2 pav. 1990–2018 m. sąvokų „Teisė ir...“ straipsnių kiekis *Clarivate Analytics Web of Science* mokslo duomenų bazėje

3.3. Tarpdisciplininių tyrimų krypčių geriausių pasaulyje universitetų teisės fakultetuose / mokyklose empirinis tyrimas

QS World University Rankings pagal teisės mokslo sritį 2018 metais⁵³ geriausių pasaulyje universitetų fakultetai / mokyklos yra: Harvardo universiteto Teisės mokykla, Kembridžo universiteto Teisės fakultetas, Oksfordo universiteto Teisės fakultetas, Jeilio universiteto Teisės mokykla, Stanfordo universiteto Teisės mokykla, Niujorko universiteto Teisės mokykla, Kalifornijos universiteto Berklyje Teisės fakultetas, Melburno universiteto Teisės mokykla, Londono ekonomikos ir politikos mokslų mokyklos Teisės skyrius, Kolumbijos universiteto Teisės mokykla. Šių institucijų internetiniuose puslapiuose nurodomų mokslinių tyrimų krypčių kokybinė analizė rodo, kad teisės mokslininkai vis labiau atlieka bendrus tyrimus su kitų sričių mokslininkais, o populiariausios tyrimų kryptys, ką parodo ir mokslinių straipsnių empirinis tyrimas, yra šios (2 lentelė): ekonomika, politika, medicina (ypač daugėja tyrimų, kurie susiję su neuromokslu), istorija ar sociologija. Daugėja tyrimų, susijusių su technologijomis, taigi tikėtina, kad teisės ir technologijų tematika atsiras vis daugiau ir mokslo straipsnių.

2 lentelė. Tarpdisciplininės tyrimų kryptys geriausiuose pasaulio teisės fakultetuose/mokyklose⁵⁴

Teisės fakultetas / mokykla:	Tarpdisciplininės tyrimų kryptys:
Harvardo universiteto Teisės mokykla	Teisė, ekonomika ir verslas; teisė ir etika, teisė, biotechnologijos ir bioetika, teisė ir edukologija, teisė ir filosofija, teisė ir elgsenos ekonomika bei viešoji politika.
Kembridžo universiteto Teisės fakultetas	Teisė, ekonomika ir verslas; teisė ir etika; teisė, biotechnologijos ir bioetika; teisė ir edukologija; teisė ir filosofija; teisė ir elgsenos ekonomika bei viešoji politika.
Oksfordo universiteto Teisės fakultetas	Teisė ir verslas, teisė ir istorija, sociologija ir teisė; teisė, medicina ir etika; teisė ir filosofija.

⁵³ *QS World University Rankings* <...>.

⁵⁴ VALANČIENĖ, D. Teisės mokslas ir kiti mokslai <...>.

Teisės fakultetas / mokykla:	Tarpdisciplininės tyrimų kryptys:
Jeilio universiteto Teisės mokykla	Teisė, ekonomika ir viešoji politika; teisė ir biomedicina; teisė ir kultūros tyrimai; teisė ir religija; teisė ir istorija; teisė ir medicina; teisė ir filosofija; teisė ir aplinkos mokslai; teisė ir technologijos.
Stanfordo universiteto Teisės mokykla	Teisė ir verslas; teisė ir edukologija; teisė ir biomokslai; teisė ir technologijos; teisė ir aplinkos mokslai; teisė ir politika; teisė ir ekonomika; teisė ir istorija; teisė ir sociologija; teisė ir neuromokslas.
Niujorko universiteto Teisės mokykla	Teisė ir filosofija; teisė ir ekonomika; teisė ir technologijos; teisė ir kultūros tyrimai; teisė ir aplinkos mokslai; teisė ir sociologija; teisė ir informacijos mokslai; teisė ir politika.
Kalifornijos universiteto Berklyje Teisės fakultetas	Teisė ir ekonomika; teisė ir verslas; teisė ir technologijos; teisė ir aplinkos mokslai; teisė ir sociologija; teisė ir filosofija.
Melburno universiteto Teisės mokykla	Teisė ir informacijos mokslai; teisė ir ekonomika; teisė, etika ir medicina.
Londono ekonomikos ir politikos mokslų mokyklos Teisės skyrius	Teisė ir informacijos mokslai; teisė ir ekonomika; teisė ir politika; teisė ir sociologija; teisė ir medicina.
Kolumbijos universiteto Teisės mokykla	Teisė ir ekonomika; teisė ir sociologija; teisė ir filosofija; teisė ir politika; teisė ir kultūros tyrimai; teisė ir informacijos mokslai; teisė ir menai; teisė ir verslas.

3.4. Tarpdiscipliniškumo apraiškos dažniausiai cituojamuose teisės mokslo straipsniuose

Clarivate Analytics Web of Science mokslo duomenų bazėje 1990–2018 m. yra iš viso 46 738 teisės mokslo straipsniai. 1990–2000 m. – 7 565, 2001–2010 m. – 10 584, o 2011–2018 m. – 25 589 teisės mokslo straipsniai. Iš kiekvieno laikotarpio buvo pasirinkta po 10 cituojamiausių straipsnių (3 lentelė) ir išanalizuota, ar juose yra tarpdiscipliniškumo apraiškų (kokie kiti mokslai yra minimi). Tyrimo rezultatai rodo, kad 1990–2000 m. cituojamiausiuose teisės mokslo straipsniuose galima rasti tarpdiscipliniškumo apraiškų su: ekonomika, finansais, politika, sociologija ir psichologija. 2001–2010 m. galima rasti apraiškų su: ekonomika, psichologija, politika ir informatika. 2011–2018 m. galima rasti apraiškų su politika, literatūra, ekonomika ir psichologija. Taigi cituojamiausi teisės mokslo straipsniai taip pat atspindi teisės mokslo santykį su kitais mokslais.

3 lentelė. Dažniausiai cituojami teisės mokslo straipsniai

Dažniausiai cituojami teisės mokslo straipsniai		
1990–2000 m.	2001–2010 m.	2011–2018 m.
1. LA PORTA, R.; et al. The quality of government. <i>Journal of Law Economics & Organization</i> , 1999, vol. 15, issue 1 (cituotas 1955 kartus).	1. SUNSHINE, J; TYLER, T. R. The role of procedural justice and legitimacy in shaping public support for policing. <i>Law & Society Review</i> , 2003, vol. 37, issue 3 (cituotas 787 kartus).	1. KAUFMANN, D.; et al. The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues. <i>Hague Journal on the Rule of Law</i> , 2011, vol. 3, issue 2 (cituotas 247 kartus).
2. KAPLOW, L. Rules versus standards – an economic-analysis. <i>Duke Law Journal</i> , 1992, vol. 42, issue 3 (cituotas 691 kartą).	2. SUNSTEIN, C. R.; THALER, R. H. Libertarian paternalism is not an oxymoron. <i>University of Chicago Law Review</i> , 2003, vol. 70, issue 4 (cituotas 576 kartus).	2. BOTTOMS, A.; TANKEBE, J. Beyond procedural justice: a dialogic approach to legitimacy in criminal justice. <i>Journal of Criminal Law & Criminology</i> , 2012, vol. 102, issue 1 (cituotas 214 kartą).

Dažniausiai cituojami teisės mokslo straipsniai		
1990–2000 m.	2001–2010 m.	2011–2018 m.
3. SAMPSON, R. J.; BARTUSCH, D. J. Legal cynicism and (subcultural?) tolerance of deviance: the neighborhood context of racial differences. <i>Law & Society Review</i> , 1998, vol. 32, issue 4 (cituotas 583 kartus).	3. HANSMANN, H; KRAAKMAN, R. The end of history for corporate law. <i>Georgetown Law Journal</i> , 2001, vol. 89, issue 2 (cituotas 496 kartus).	3. ABREGO, L. J. Legal consciousness of undocumented latinos: fear and stigma as barriers to claims-making for first- and 1.5-generation immigrants. <i>Law & Society Review</i> , 2011, vol. 45, issue, 2 (cituotas 130 kartų).
4. WEILER, J. H. H. The transformation of Europe. <i>Yale Law Journal</i> , 1991, vol. 100, issue 8 (cituotas 576 kartus).	4. CAMERER, C.; et al. Regulation for conservatives: behavioral economics and the case for „asymmetric paternalism“. <i>University of Pennsylvania Law Review</i> , 2003, vol. 151, issue 3 (cituotas 460 kartų).	4. GLUCK, A. R.; BRESSMAN, L. S. Statutory interpretation from the inside-an empirical study of congressional drafting, delegation, and the canons: part I. <i>Stanford Law Review</i> , 2013, vol. 65, issue, 5 (cituotas 118 kartų).
5. BORNSTEIN, B. H. The ecological validity of jury simulations: is the jury still out? <i>Law and Human Behavior</i> , 1999, vol. 23, issue 1 (cituotas 443 kartus).	5. WALDRON, J. The core of the case against judicial review. <i>Yale Law Journal</i> , 2006, vol. 115, issue 6 (cituotas 413 kartų).	5. FREEMAN, J.; ROSSI, J. Agency coordination in shared regulatory space. <i>Harvard Law Review</i> , 2012, vol. 125, issue 5 (cituotas 116 kartų).
6. SUNSTEIN, C. R. On the expressive function of law. <i>University Of Pennsylvania Law Review</i> , 1996, vol. 144, issue 5 (cituotas 437 kartus).	6. SOLOVE, D. J. A taxonomy of privacy. <i>University of Pennsylvania Law Review</i> , 2006, vol. 154, issue 3 (cituotas 333 kartus).	6. MINZNER, C. F. China's turn against law. <i>American Journal of Comparative Law</i> , 2011, vol. 59, issue 4 (cituotas 102 kartus).
7. MCGARITY, T. O. Some thoughts on deossifying the rulemaking process. <i>Duke Law Journal</i> , 1992, vol. 41, issue 6 (cituotas 419 kartų).	7. NISSENBAUM, H. Privacy as contextual integrity. <i>Washington Law Review</i> , 2004, vol. 79, issue, 1 (cituotas 329 kartus).	7. BRADLEY, C. A.; MORRISON, T. W. Historical gloss and the separation of powers. <i>Harvard Law Review</i> , 2012, vol. 126, issue 2 (cituotas 100 kartų).
8. GOTANDA, N. Our Constitution is color-blind – a critique. <i>Stanford Law Review</i> , 1991, vol. 44, issue, 1 (cituotas 390 kartų).	8. OHM, P. Broken promises of privacy: responding to the surprising failure of anonymization. <i>Ucla Law Review</i> , 2010, vol. 57, issue 6 (cituotas 306 kartus).	8. DAVIS, K. E.; et al. Indicators as a technology of global governance. <i>Law & Society Review</i> , 2012, vol. 46, issue, 1 (cituotas 97 kartus).
9. WELLS, G. L. et al. Eyewitness identification procedures: recommendations for lineups and photospreads. <i>Law and Human Behavior</i> , 1998, vol. 22, issue 6 (cituotas 389 kartus).	9. GUNNINGHAM, N; KAGAN, R. A; THORNTON, D. Social license and environmental protection: why businesses go beyond compliance. <i>Law and Social Inquiry-Journal of The American Bar Foundation</i> , 2004, vol. 29, issue 2 (cituotas 304 kartus).	9. BRADFORD, A. The Brussels effect. <i>Northwestern University Law Review</i> , 2012, vol. 107, issue 1 (cituotas 95 kartus).
10. BEBCHUK, L. A.; ROE, M. J. A theory of path dependence in corporate ownership and governance. <i>Stanford Law Review</i> , 1999, vol. 52, issue 1 (cituotas 368 kartus).	10. AGRAWAL, A; KNOEBER, C. R. Do some outside directors play a political role? <i>Journal of Law & Economics</i> , 2001, vol. 44, issue 1 (cituotas 280 kartų).	10. ANDERSON, D. M.; HANSEN, B.; REES, D. I. Medical marijuana laws, traffic fatalities, and alcohol consumption. <i>Journal of Law & Economics</i> , 2013, vol. 56, issue 2 (cituotas 92 kartus).

Išvados

1. Teisės mokslas vis labiau tampa atviras kitiems mokslams, inovacijoms ir pokyčiams. Atlikto empirinio tyrimo duomenimis, rasta 2 820 mokslo straipsnių *Clarivate Analytics Web of Science* mokslo duomenų bazėje (1990–2018 m.), kuriuose vartojama sąvoka „tarpdiscipliniškumas“. Galima pažymėti, kad daugiausia ši sąvoka vartojama šiose mokslo kryptyse: edukologijoje, socialiniuose moksluose (tarpdisciplininė kryptis) ir aplinkotyroje. Didžiausias su šia sąvoka straipsnių augimo šuolis per pastaruosius aštuonerius metus (2011–2018 m. rasti net 2 024 mokslo straipsniai). Teisės moksle rastas 31 mokslo straipsnis (1990–2018 m.) su šia sąvoka, o per pastaruosius aštuonerius metus (2011–2018 m.) rasti net 26 mokslo straipsniai. Taigi visose mokslo srityse per aštuonerius metus ypač padaugėjo tokių straipsnių, tai rodo šios temos aktualumą ir pokyčių tendencijas, tačiau tvirtai patvirtinti, ar tikrai „sienos griūva“ tarp mokslų, reikia gilesnių kokybinių ir detalesnių šių procesų tyrimų.

Nors labiausiai matoma sąlyčio taškų per mokslo straipsnius *Clarivate Analytics Web of Science* mokslo duomenų bazėje (1990–2018 m.) tarp teisės ir ekonomikos, teisės ir politikos, teisės ir literatūros, galima pažymėti, kad šiuolaikinis teisės mokslas randa sąlyčio taškų mokslo straipsniuose ir su menais, medicina, biologija ar fizika. Tačiau norint patvirtinti konkrečius tarpdisciplininius sąlyčio taškus, reikia gilesnių kokybinių tyrimų.

Geriausių pasaulyje universitetų teisės fakultetai / mokyklos vis labiau atlieka tarpdisciplininius tyrimus su kitais mokslais, pavyzdžiui, ekonomika, politika, medicina (ypač daugėja tyrimų, kurie susiję su neuromokslu), istorija ar sociologija.

Dažniausiai cituojami teisės mokslo straipsniai *Clarivate Analytics Web of Science* mokslo duomenų bazėje (1990–2018 m.) taip pat patvirtina faktą, kad teisės mokslas vis labiau atranda sąlyčio taškų su kitais mokslais, pavyzdžiui, su ekonomika, politika, literatūra ar psichologija. Tačiau siekiant patvirtinti konkrečius tarpdisciplininius sąlyčio taškus ir tiksliai atsakyti, kuo teisės mokslui „padeda“ kiti mokslai, reikia gilesnių kokybinių tyrimų.

2. Tikėtina, kad geriausi pokyčiai gali vykti po truputį, kai kiekvienas naujas požiūris, kontekstas ar metodas iš kitų mokslų gali padėti priartėti prie aiškumo teisėje, o ir pats teisės mokslas – gali vis labiau pasiūlyti įdomių temų ir kitiems mokslams. Tikėtina, kad ateityje vis labiau atsiras naujų tyrimų, kurie tai patvirtins.

Literatūra

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. spalio 16 d. įsakymas Nr. V-1457 „Dėl mokslo krypčių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012-10-23, Nr. 123-6225.

Specialioji literatūra

2. ARONSON, J. D. The law's use of brain evidence. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 2010, vol. 6, p. 93–108.
3. BEINORAVIČIUS, D. Tarpdisciplininiai teisės pažinimo aspektai. *Logos*, 2001, t. 68.
4. BRAITHWAITE, J. In praise of tents: regulatory studies and transformative social science. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 2014, vol. 10, p. 1–17, <<https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110413-030540>>.
5. CHOI, B. C. K.; PAK, A. W. P. Multidisciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity in health research, services, education and policy: definitions, objectives, and evidence of effectiveness. *Clin Invest Med*, 2006, Vol. 29 (6), p. 351–364.
6. CUMMING, T.; WONG, S. Academic journal professionals don't play: challenges for early childhood educators working in a transdisciplinary early intervention team. *Australasian Journal of Early Childhood* [interaktyvus]. 2012,

- Vol. 37, Issue 1, p. 127–135 [žiūrėta 2018-11-11]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e2ae623d-b397-4316-ab0e4f1f701337e3%40sessionmgr111&vid=1&hid=118>>, <<https://doi.org/10.1177/183693911203700115>>.
7. DE VRIES, B.; FRANCOT, L. The legal method reconsidered: contextual legal research from an interdisciplinary perspective – towards developing a new paradigm. Iš KARANIKI-MURRAY, M.; WIESEME, R. (eds.) *Exploring avenues to interdisciplinary research*. Nottingham: Nottingham University Press, 2009, p. 167–179, <<https://doi.org/10.7313/upo9781904761075.013>>.
 8. DE VRIES, U. Kuhn and legal research: a reflexive paradigmatic view on legal research. *Law and method*, 2013 no. (3)1, <<https://doi.org/10.5553/rem/221225082013003001002>>.
 9. ELSTER, J. *Explaining social behavior: more nuts and bolts for the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 1 edition, 2000, <<https://doi.org/10.1017/cbo9781107763111>>.
 10. FELDMAN, S. M. Can law be a source of insight for other academic disciplines? *Washington University Jurisprudence Review*, 2016, no. 8(2).
 11. FELDMAN, S. M. An arrow to the heart: the love and death of postmodern legal scholarship. *Van. L. Rev.* 2001, vol. 45, p. 2351–2363.
 12. FORRESTER, J. W. *World dynamics*. Cambridge, Massachusetts: Wright Allen, 1971.
 13. GENN, D. H.; PARTINGTON, M.; WHEELER, S. *Law in the real world: improving our understanding of how law works* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2018-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.ucl.ac.uk/laws/socio-legal/empirical/docs/inquiry_report.pdf>.
 14. GLEICK, J. *Chaos: making a new science*. Viking, 1987.
 15. GOODENOUGH, O. R.; TUCKER, M. Law and Cognitive Neuroscience. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 2010, no. 6, p. 61–92.
 16. GROSSMAN, D. G. *A quantitative system for the assessment of initial organizational needs in transdisciplinary research* [interaktyvus]. East Lansing, Michigan: Michigan State University, 1979 [žiūrėta 2018-09-10]. Prieiga per internetą: <<http://gossman.org/daveg/thchapt1.htm>>.
 17. JONES, O. D.; SCHALL, J. D.; SHEN, F. X. *Law and neuroscience*. Aspen Publishers, 2014.
 18. KAUFFMAN, S. A. *Investigations*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
 19. KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E. Teisės mokslo tyrimų poreikis ir perspektyvos Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2013, nr. 4 (82).
 20. KELLERT, S. H.; LONGINO, H. E.; WATERS, C. K. Introduction the pluralist stance. Iš KELLERT, S. H.; LONGINO, H. E.; WATERS, C. K. (Eds.) *Scientific pluralism*. Minnesota studies in the philosophy of science, Volume XIX, 2006, <<https://doi.org/10.1086/664747>>.
 21. KOTHARI, C. R. *Research methodology: methods and techniques*. New Age International, 2004.
 22. LASTAUSKIENĖ, G. Bendras mokslas apie teisę ir jo perspektyvos. *Teisė*, 2004, t. 51, p. 37–46.
 23. MORIN, E. *Method: toward a study of humankind*. New York: Peter Lang, 1992.
 24. PARISI, F. Multidisciplinary perspectives in legal education. *University of St. Thomas Law Journal*, 2009, no. 6, p. 347–357.
 25. PRIAULX, N.; WEINEL, M. Behaviour on a beer mat: law, interdisciplinarity & expertise. *Journal of Law, Technology and Policy, Forthcoming*, 2014, no. 2.
 26. PRIGOGINE, I. *The end of certainty. Time, chaos, and new laws of nature*. Oxford: The Free Press, 1997.
 27. ROHL, K. F. *Allgemeine Rechtslehre*. Köln, Berlin, Bonn, München: Heymann, 1995.
 28. ROY, E. D.; et al. BioScience. *Academic Journal The Elusive Pursuit of Interdisciplinarity at the Human-Environment Interface* [interaktyvus]. 2013, vol. 63, issue 9, p. 745–753 [žiūrėta 2018-11-10]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=79c29186-8947-4856-b5135b1052099023%40sessionmgr198&vid=1&hid=118&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG1ZlZQ%3d%3d#db=a9h&AN=90206957>>, <<https://doi.org/10.1525/bio.2013.63.9.10>>.
 29. SCHRAMA, W. How to carry out interdisciplinary legal research. Some experiences with an interdisciplinary research method. *Utrecht Law Review*, 2011, no. 7(1), <<https://doi.org/10.18352/ulr.152>>.
 30. SHEN, F. X. Law and neuroscience. *Arizona State Law Journal*, 2017, vol. 1043, p. 1043–1086.
 31. SPRANGER, T. M. *International neurolaw: a comparative analysis*. Springer, 2012.
 32. STROGATZ, S. *Sync: the emerging science of spontaneous order*. New York: Hyperion, 2003.

33. SULLIVAN, K. M. Foreword: interdisciplinarity. *Michigan Law Review*, 2002, vol. 100, no. 6, p. 1217–1226, <<https://doi.org/10.2307/1290439>>.
34. ULEN, T. S. The unexpected guest: law and economics, law and other cognate disciplines, and the future of legal scholarship. *Chicago-Kent Law Review*, 2004, no. 79, p. 403–429.
35. VAICEKAUSKIENĖ, V. Sistemų teorijos integravimas į socialinio darbo veiklą. *Logos*, 2009, nr. 58, p. 181–188.
36. VALANCIENĖ, D. Is dialogue between the neuroscience and social sciences inevitable: reflections on the scientific articles. *Transformations in Business & Economics*, 2016, 15, 1(37), p. 34–54.
37. VALANČIENĖ, D. Naujojo – sudėtingųjų dinaminių sistemų – mokslo įtaka teisės mokslui. *Teisė*, 2011, t. 78, p. 197–210, <<https://doi.org/10.15388/teise.2011.0.180>>.
38. VALANČIENĖ, D. Neuroteisė: keletas fundamentalių išvalgų apie teisinių sprendimų priėmimą. *Teisė*, 2017, t. 104, p. 144–158, <<https://doi.org/10.15388/teise.2017.104.10850>>.
39. VALANČIENĖ, D. Šiuolaikinės teisės mokslo būklės suvokimo paieška ir žvilgsnis į galimas ateities perspektyvas. *Teisės apžvalga*, 2013, nr. 1(10).
40. VALANČIENĖ, D. Teisės mokslas ir kiti mokslai: šiuolaikiniai tarpdiscipliniškumo atspindžiai. *Future of Science from the juridical prospects. Collection of academic works. Materials of the IX International young scholars' juridical conference (Kyiv, December 5, 2018) for 100 years of the National Academy of Sciences of Ukraine*, p. 33–39.
41. VIBHUTE, K.; AYNALÉM, F. *Legal research methods* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2018-11-13]. Prieiga per internetą: <<http://chilot.files.wordpress.com/2011/06/legal-research-methods.pdf>>.
42. VRANKEN, J. Exciting times for legal scholarship. *Law and method*, 2012, no. (2)2.

Kiti šaltiniai

43. *Clarivate Analytics Web of Science*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-16]. Prieiga per internetą: <http://apps.webofknowledge.com/WOS_GeneralSearch_input.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&SID=C5TMXQHfYufEDHAustO5&preferencesSaved=>>.
44. *Funk & Wagnalls Standard College Dictionary*. Canadian Edition. Toronto: FitzHenry & Whiteside Limited, 1978.
45. Holistic Education Network. Transdisciplinary inquiry incorporating holistic principles [interaktyvus. Žiūrėta 2018-09-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.hent.org/transdisciplinary.htm>>.
46. *Interdisciplinarity*. Merriam – Webster Online Dictionary [interaktyvus. Žiūrėta 2018-11-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/paradigm>>.
47. *Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka (eLABa)*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-15]. Prieiga per internetą: <<https://www.elaba.lt/elaba-portal/>>.
48. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford: Oxford University Press, 1974.
49. *QS World University Rankings*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-15]. Prieiga per internetą: <<https://www.topuniversities.com/subject-rankings/2018>>.
50. *The Random House College Dictionary*. New York: Random House, Inc, 1975.
51. *The Shorter Oxford English Dictionary*. Volumes 1, 2. London: Oxford University Press, 1944.
52. *Vrije University Amsterdam* [interaktyvus. Žiūrėta 2018-09-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.bio.vu.nl/vakgroepen/bens/html/transdisciplinair.html>>.
53. *Web of Science Core Collection Help. Research Areas (Categories / Classification)*. [interaktyvus. Žiūrėta 2018-12-16]. Prieiga per internetą: <https://images.webofknowledge.com/WOK48B3/help/WOS/hp_research_areas_easca.html>.

An Empirical View of the Interdisciplinarity of Legal Science

Dovilė Valančienė
(Vilnius University)

S u m m a r y

Interdisciplinarity is a very important feature of the new science that encourages different sciences to engage with each other and “demolish the walls” between them. Different scientists understand that while seeking more precise knowledge, it is not enough to restrict oneself and search for answers only in one’s own field.

The aim of this article is to explore with which sciences does legal science have the most manifest cases of interdisciplinary cooperation.

Methods utilized in this research are the conceptual, systematic analysis of scientific literature, its comparison and generalization, and the empirical quantitative and qualitative exploration of scientific articles. The descriptive mathematical analysis method was used to process the data.

The main conclusion is that greatest changes in science can only occur slowly, where each new viewpoint, context, or method from other sciences might help make law more understandable, while legal science itself could offer interesting topics for other sciences. New research for confirming this could likely appear in the future.

Teisės mokslo tarpdiscipliniškumas empiriniu požiūriu

Dovilė Valančienė

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Tarpdiscipliniškumas yra labai svarbus naujojo mokslo bruožas, skatinantis „atsiverti“ visus mokslus, „griauti sienas“ tarp jų, ir tai yra vis labiau pastebima mokslo pasaulyje. Skirtingų mokslų atstovai, siekdami didesnio pažinimo, supranta, kad nebeužtenka apsiriboti ir ieškoti atsakymų tik savo srityje.

Šio straipsnio tikslas – ištirti, su kokiais mokslais teisės mokslas turi daugiausiai tarpdisciplininių bendradarbiavimo apraiškų.

Metodai: konceptuali, sisteminė mokslinės literatūros analizė, lyginimas, apibendrinimas; empirinis kiekybinis ir kokybinis mokslo straipsnių tyrimas. Duomenims apdoroti naudotas aprašomosios matematinės analizės metodas.

Pagrindinė išvada: tikėtina, kad geriausi pokyčiai gali vykti po truputį, kai kiekvienas naujas požiūris, kontekstas ar metodas iš kitų mokslų gali padėti priartėti prie aiškumo teisėje, o ir pats teisės mokslas – gali vis labiau pasiūlyti įdomių temų ir kitiems mokslams. Tikėtina, kad ateityje vis labiau atsiras naujų tyrimų, kurie tai patvirtins.